

УДК 371.4

ШМОТІНА О. В.

м. Миколаїв, Україна

ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ ОСВІТИ

У статті приводиться стислий опис шведської системи освіти. Послідовно описуються дошкільний, шкільний, гімназичний та університетський рівні освітньої системи. Особлива увага приділяється засобам та формі атестації учнів і студентів.

Ключові слова: Швеція, дитячий садок, школа, гімназія, університет.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом можна спостерігати підвищений інтерес до шведської системи освіти в Україні, але досліджень, присвячених цій темі недостатньо. В запропонованій статті зроблено загальний огляд шведської системи освіти, акцентом у якій є форма атестації учнів та, відповідно, правила переходу з одного щабля освіти на інший.

Із XIII століття в Швеції існували церковні, монастирські та міські школи. У 1477 році був заснований найстаріший у Скандинавії Упсальський університет, у якому вже в 1630 році навчалось 1000 студентів. У 1623 році утворено першу в Швеції гімназію. У 1842 році рішенням Риксдагу були відкриті безкоштовні чотирирічні так звані “Народні школи”, навчання в яких було обов’язковим. Ось чому вже набагато більше ніж сто років неграмотності як соціального явища не існує в цій країні. З 1882 року народні школи стали 6-річними, у 1936 році 7-річними, у 1950-х роках – 8-річними. З 1972 року в Швеції є обов’язковою 9-річна шкільна освіта [2].

У світовому рейтингу 2010 року серед найкращих 500 вузів (THE-QS World University Rankings) вісім є шведськими. На перше місце серед них вийшов найстаріший Упсальський університет (62-я позиція), обігнавши Лундський університет (72-я позиція) [3].

Мета статті: ознайомити читача з особливостями шведської освіти, починаючи з дошкільної освіти й закінчуючи вищою школою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна шведська система освіти складається з чотирьох щаблів:

Перший щабель – це *förskola*, що буквально можна перекласти як “попередня школа”. У просторіччі її називають “*dagis*”, що відповідає поняттю “дитячий садок” в українській мові. В дитячих садках є навчальні плани, за формою подібні до шкільних. Діти звичайно починають відвідувати дитячі садки з двох років (за бажанням можна і з одного), а закінчують у шість років. Букв і цифр починають навчати у дитячому садку, але читати і виконувати найпростіші арифметичні дії діти до школи не вміють. Переважна більшість дитячих садків – державні. Хоча відвідування дитсадка – справа добровільна, але більшість малюків їх відвідує. У дошкільних за-

кладах дітей поділяють на групи за віком, кількістю від 15 до 20. Виховання здійснюють чотири працівники: інструктор з відпочинку, викладач, дитячий психолог та черговий. Дошкільні викладачі мають трирічну університетську освіту за програмою методів навчання, психології розвитку, творчої діяльності та сімейного виховання. Центральним органом управління системи дошкільної та шкільної освіти Швеції є Національне Агентство Освіти (Skolverket), визначальною функцією якого є забезпечення національної мети щоденної турботи про дітей. Заклади дошкільної системи освіти працюють відповідно до Національного дошкільного навчального плану, який затверджено у 1998 році [5].

Наступний щабель освіти – школа. Вона формально складається з дев’яти класів, але є ще і нульовий, куди діти йдуть із шестирічного віку. Обов’язковим є навчання з першого по дев’ятий клас. Основні шкільні предмети: математика, шведська та англійська мови. З даних предметів випускник повинен мати оцінку не менше, ніж “задовільно”, тільки в цьому випадку вважається, що він отримав шкільну освіту. Оцінки починають виставлятися тільки з восьмого класу. Їх три: “задовільно” (G), “добре” (VG) і “відмінно” (MVG). Оцінку “незадовільно” ставити в школі не можна, вона з’являється тільки в гімназії. Цифри при виставленні оцінок не використовуються. Поділ на молодші (1–3-й), середні (4–6-й) і старші класи (7–9-й) офіційно скасовано в 1995 році. До шостого класу всі предмети, крім фізкультури, музики, малювання і домоводства (праці, *slöjd*) веде один вчитель. З сьомого класу вчителів починається спеціалізація. Фізика, хімія біологія й техніка є частинами предмету, який називається буквально “орієнтація в природі” (“*naturorientering*”). Цей предмет, зазвичай, веде один вчитель, який розміщує навчальний матеріал з даних дисципліни блоками протягом року на свій розсуд. Історія, географія, релігієзнавство і суспільствознавство є елементами іншого предмету – “орієнтація в суспільстві” (“*samhällsorientering*”), який також веде один вчитель.

Переважає більшість середніх шкіл – муніципальні. Існує також невелика кількість так званих вільних шкіл, частина з яких пов’язана з альтернативною педагогікою

(вальфдорською, Монтессорі), а частина – із релігійними громадами “вільних церков”, що не входять в офіційну Шведську церкву. Всі школи своїми стандартами і вимогами повинні відповідати загальнодержавному закону про освіту.

Інтегрована середня школа вищого ступеня передбачає близько 26 варіантів вибору програми за трьома основними напрямками: однорічні професійно орієнтовані програми, дворічні технічні програми і трирічні академічні програми. Усі типи програм пов'язані між собою й учні мають практично необмежені можливості переходу з одних програм у інші.

Після закінчення школи учень отримує атестат із оцінками з трьох обов'язкових предметів та 12–14 предметів за вибором. Вибір дисциплін зовсім невеликий, зазвичай, між 16–18 треба вибрати 12–14 предметів. Випускні іспити є, але підсумкова оцінка визначається роботою протягом усього шкільного навчання.

В суспільстві йде дискусія про назрілу необхідність збільшити число обов'язкових предметів і починати виставлення оцінок раніше восьмого класу[6].

Третій ступінь – гімназія. Всі гімназії – спеціалізовані. Прийом до гімназії здійснюється за шкільним атестатом. У деякі гімназії – великий конкурс. Оцінці задовільно в шкільному атестаті відповідає 10 балів, добре – 15 балів, відмінно – 20 балів. У вступника повинно бути не менше ніж “задовільно” з 16 предметів, всі бали за 16 предметів складаються (виходить мінімум – 160 балів, максимум – 320). Заздалегідь приблизно відомо, який прохідний бал до гімназії. Учень може подавати документи відразу в кілька гімназій, остаточний прохідний бал оголошується після підрахунку заяв із балами. Навчання в гімназії не є обов'язковим, але і роботи для шістнадцятирічного підлітка майже немає. Тож переважна більшість випускників шкіл потрапляють у гімназії. Існують різні типи гімназій, частина з них – профільні (наприклад, перукарі) і тому за предметами, що вивчаються, не орієнтовані на вступ їх випускників до вищих навчальних закладів.

У гімназії в кожного учня є індивідуальний план. Перелік дисциплін за вибором для гімназистів значно більший. У будь-якого предмета є кілька рівнів А, В, С і т.д. Обов'язковим для всієї Швеції є вивчення в гімназії математики, шведської та англійської мови рівня А. Якщо учень орієнтований на вступ до ВНЗ, то він заздалегідь знає набір предметів і рівень їх вивчення необхідних для вступу на ту чи іншу програму. Для кожної програми щорічно оголошується певний набір предметів, який є необхідним для зарахування. Наприклад, на якусь програму з фізики

потрібні оцінки з математики рівнів А, В, С, D і E, з фізики А і В, з англійської А, В і С, і т.д. Гімназист вивчає всі ці рівні послідовно. Так, математику А в першому семестрі першого року і в кінці першого семестру здає письмовий іспит. Декілька простих завдань передбачають оцінку “задовільно – незадовільно”. Кілька більш складних – ще й “добре”. А інші – ще й “відмінно”. Підсумкова оцінка за курс, як і в школі, може не збігатися з отриманою на іспиті. Під час навчання в гімназії існує можливість перездати курс і, відповідно іспит. Після закінчення гімназії гімназист отримує атестат з оцінками. Якщо кількість вивчених ним предметів більше необхідного їх набору на ту чи іншу програму ВНЗ, то він може вибирати між програмами та ВНЗ, але в досить обмеженому обсязі. Ось наприклад, якщо випускник навчався технічній гімназії, але несподівано захотів вивчати історію, то у нього просто не буде необхідної оцінки з історії В, можливо цього рівня у його гімназії просто не було. В гімназії, як і у ВНЗ, існує система тимчасових одиниць (rodng, кредит) для оцінки тривалості курсу. Один гімназійний кредит – це одна година навчання. Зазвичай бувають п'ятдесяти- та сто-кредитні курси. Для вступу до ВНЗ гімназист повинен представити курси на 2500 кредитів. Середній бал розраховується не тільки з оцінок, а й з тривалості курсу. Оцінці “задовільно” відповідає десять балів, “добре” – 15, “відмінно” – 20. Середній бал, потрібний на непрестижні програми (наприклад, вчитель початкових класів) може бути 11, а на престижні (лікар) доходити до 20.

Крім вступу до ВНЗ за гімназичним атестатом існує й альтернативний шлях: так званий “іспит вищої школи”. Цей іспит проводиться два рази на рік і на нього допускаються гімназисти будь-якого року і навіть учні дев'ятого класу школи. Іспит триває 8 годин і складається із завдань з математики, шведської та англійської мов. За нього теж можна отримати максимум 20 балів. На кожну програму ВНЗ заздалегідь оголошується, який відсоток абітурієнтів буде прийнятий за конкурсом “іспиту вищої школи”, а який – за конкурсом гімназійних оцінок. Обидва відсотки не повинні бути менше тридцяти. Якщо учень дев'ятого класу школи раптом написав “іспит вищої школи” на 19–20 балів, що гарантує йому надходження майже на будь-яку програму університету, то це не означає, що йому не потрібно вчитися в гімназії. І потрібно буде надати оцінки на увесь потрібний набір предметів, але достатньо, щоб ці оцінки були “задовільно” [7].

До четвертого рівня, вищих навчальних закладів відносяться університети та вищі школи, де навчання є безкоштовним. В

останні роки кількість студентів у системі вищої освіти значно зросла. З 1991 року число місць в університетах і університетських коледжах збільшилося приблизно на 30%. Прийом нових студентів становить щорічно близько 50 тис. чоловік. З 1950-х років шведська система вищої освіти змінювалася кілька разів. Остання масштабна реформа була проведена у 1991 р. з метою додати системі в цілому й окремим навчальним закладам більшу самостійність[4].

Секторизація у вищій освіті не пов'язана зі статусом закладу, оскільки усі навчальні заклади є державними та надають послуги безкоштовно. Вища освіта вимагає, як від резидентів, так і від нерезидентів тільки тих витрат, що пов'язані із проживанням та забезпеченням навчальними матеріалами, внесками до студентської асоціації. В цілому, вищі навчальні заклади Швеції також прагнуть до нівелювання та універсальності освітніх послуг. Це, в свою чергу, не тільки спрощує систему управління та акредитації, але й призводить до встановлення зв'язків між навчальними закладами і їх програмами, переходами студентів та викладачів з одних вузів до інших. У країні налічується близько 55 вищих навчальних закладів, з них 11 університетів.

До десятки кращих університетів Швеції належать:

1. Університет у Стокгольмі.
2. Університет в Упсалі.
3. Гетеборгський університет.
4. Університет у Лунді.
5. Університет в Умео.
6. Університет у Лейпцінгу.
7. Університет в Еребро.
8. Голандський університет-коледж.
9. Університет у Карлстаді.
10. Університет-коледж в Даларна [1, с. 75].

Поділу на факультети, в тому сенсі, як це склалося у вітчизняній системі освіти, не існує. Студенти приймаються на певну програму, яка включає в себе список обов'язкових курсів. Крім обов'язкових курсів студент повинен прослухати і здати певну кількість курсів за вибором. Кожному курсу відповідає певна кількість кредитів. Шведська система веде оцінювання у "кредитах": 1 шведський кредит відповідає 1 тижню занять. Після закінчення одного семестру, за умови успішної здачі іспитів, студенти отримують 20 кредитів, що дорівнює 30 кредитам європейської системи оцінювання.

Універсалізація навчальних планів і програм дозволяє одночасно індивідуалізувати навчальні програми кожного студента у рамках загальних навчальних планів ВНЗ.

Вимоги до вступників стосуються наявності шведського чи аналогічного диплому про середню освіту (особи старше 25 років мо-

жуть замінити його на підтвердження стажу роботи в обраній сфері). Вступити до будь-якого вищого навчального закладу можна після навчання на академічному або технічному напрямку інтегрованої школи вищого ступеня. Такий самий сертифікат можна отримати, закінчивши курси відкритого університету.

Студент за кілька місяців до початку семестру повинен записатися на обрані ним курси. Заняття на курсах проходять у вигляді лекцій і семінарів, зазвичай, не частіше двох разів на тиждень. Весь інший час віддано самостійній роботі. План курсу відомий заздалегідь, і до кожного семінару кожен студент повинен виконати певну роботу, як правило, у письмовій формі. Для гуманітарних курсів студент зобов'язаний до кожного семінару прочитати рекомендовані тексти (причому не з підручника, а оригінальні джерела, статті та монографії сучасних авторів) та написати есе. По завершенні курсу передбачається більш значна письмова робота або презентація, тобто доповідь перед аудиторією. Остаточна оцінка за курс виставляється за сукупністю зробленого. Шкала довгий час була та ж, що і в гімназії (G, VG, MVG), але з 2007 року Швеція перейшла на загальноєвропейську шкалу – А (вища оцінка), В, С, D, E, F, G.

Студент може записуватися на курси і набирати кредити не тільки у своєму ВНЗ, а й у будь-якому іншому ВНЗ Швеції. Для зручності студентів у мережі існує єдиний освітній портал studera.nu, де зібрана інформація про всі курси у всіх ВНЗ Швеції, і студент, не виходячи з дому, може подати заявку на будь-який курс в будь-який ВНЗ. Прослуховування курсів в іноземних університетах також зараховується студенту, а на деяких програмах стажування за кордоном обов'язкові.

Після того, як студент набере 120 кредитів, що відповідає двом повним рокам навчання, він може претендувати на отримання найнижчого свідоцтва про вищу освіту— *Högskoleexamen*. До числа загальних учених ступенів відносяться: Ступінь бакалавра, *Kandidatexamen*, присвоюється після 180 кредитів або 3-х років навчання. Три роки навчання – це так званий основний рівень, *grundnive*. Далі слідує просунутий рівень, *avancerad nive*. Ступінь магістра, *Magisterexamen*, присуджується після одного року навчання на просунутому рівні. Два роки навчання на просунутому рівні дає студенту ступінь майстра, *Masterexamen*. Після просунутого рівня слідує третій, дослідницький рівень, *forskarnive*. Два роки навчання на дослідницькому рівні дозволяють претенденту отримати ступінь ліценціата, *Licenciatexamen*, а чотири роки — ступінь доктора,